

בעד

עצמי

פעילות 4
חיתוס היופי

אני שווה ואני
יוצאת את זה

ערכת הדרכה לחיזוק הדימוי וההערכה העצמית

כתיבת התכנית: פרופ' סוריה גולן, דר' טוביה זקהם, סיגל ארוך, דוד איבגי, אלדד שאלתיאל, ענת וקנין-חנס, ימית זגורי

חזרה לתוכן

להכין מראש:

- ⊕ בבתי ספר בהם יש מורים לאומנות, מומלץ לשלבם בחלק הראשון של המפגש- תערוכת יצירות אומנות
- ⊕ תערוכת יצירות ועליהן יש מידע על התקופה שבה נוצרו ועל עולם הערכים האופייני לה (נספח 1) מומלץ להוריד את התמונות מהאתר ולהקרין אותן באמצעות מחשב לכל הכיתה. במידה ולא ניתן, מומלץ להדפיס את התמונות במדפסת צבעונית
- ⊕ כתבות מעיתונים שימשו חומרי עזר למשפט הציבורי למיתוס היופי
- ⊕ תלבושות לפי תפקידים במשפט
- ⊕ גישה למחשב עם אינטרנט ומדפסת לשליפת חומרים

מטרות

- ⊕ התלמיד ייחשף לשינוי במיתוס היופי בתקופות שונות
- ⊕ המחזת המשפט הציבורי תמחיש כי מיתוס היופי שולט בחיינו ומצמצם את הבחירות שלנו
- ⊕ התלמיד יזהה את מיתוס היופי והטקטיקות שבהן הוא מופץ
- ⊕ התלמיד ישתחרר מן ההשפעות המזיקות של מיתוס היופי

מיתוס

מיתוס בצורתו הקלאסית הוא סיפור עם שמתאר אירועים שיש להם חשיבות יוצאת דופן מבחינת קהילה מסוימת, לרוב בהשתתפותם של אלים או של גיבורים על-אנושיים.

המיתוס מופיע הרבה פעמים כסיפור או תאוריה שתפקידם להשפיע על השומע כדי ליצור אצלו תודעה מסוימת אם בגלוי או בסמוי. למיתוס תפקיד חברתי ותרבותי ממעלה ראשונה, והוא תורם לעיצוב זהותה ותפיסת עולמה של קבוצה מסוימת, המאמינה בנכונותו של סיפור המיתוס.

הערעור על המיתוס קשה, משום שבדרך מתוחכמת הוא לא מתיימר לספר סיפור אמיתי (שכן אז זה היה היסטוריה). באמצעותו של המיתוס חברה מספרת על עצמה - מאין היא באה ולאן היא הולכת. האנשים יוצרים את המיתוס ומשמרים אותו בזיכרון, והמיתוס יוצר את האנשים - את הזיכרון הקיבוצי שלהם, את תבניות החשיבה והאמונות שלהם.

המיתוס גם משקף תרבות וגם יוצר אותה; הזיכרון גם משמר את המיתוס וגם נבנה ממנו - הן הזיכרון האישי והן הקולקטיבי. <

למנחה הקדמה

דימוי גופני מעסיק כמעט את כל הנערות, אך גם נערים. עיסוק יתר בדימוי גופני משפיע לרוב לרעה על הביטחון העצמי ומפנה הרבה מאד אנרגיה לנסיונות לתקן את הגוף או להשיג גוף אידאלי שלרוב בלתי אפשרי להשיגו.

הפער בין איך מתבגרים רואים את עצמם בכל הנוגע למראה החיצוני, לבין איך היו רוצים להיראות, הולך וגדל לאור הלחץ הגובר להיות בעלי "גוף מושלם" או "גוף מותגי".

מומלץ לפצל פעילות זו לשני שיעורים או לערוך אותה על פני שני שיעורים

עזרים	זמן מומלץ	מהלך הפעילות	נושא
	10 דקות	< איך אתם מרגישים עכשיו ביחס למיתוס היופי? < האם עמדתכם השתנתה? < מהי הדילמה המרכזית שעומדת מול עיניכם כעת? < לסיכום, מה אתם לוקחים אתכם מן הפעילות?	דיון במליאה
	30 דקות	התלמידים יערכו חזרה גנרלית לקראת הצגת המשפט לקהל הנבחר.	חזרה גנרלית

הערה למנחה: בהצגת המשפט לקהל שיבחר, מומלץ לפתוח ברקע על התכנית ועל הפעילות עצמה.

פרנסואה בושה,

דיוקן מאדאם פומפאדור, 1759

בושה היה צייר החצר של לואי ה-15 מלך צרפת והרבה לצייר את אנשי המלוכה ובראשם את פלגש המלך. כאן היא נראית במלוא תפארתה. בושה הדגיש את גוון עורה הלבן עד כדי מראה בובת חרסינה. גזרת הלבוש מורכבת ממחוך מהודק ושמלת פעמון רחבה (קרינולינה) שיצרה צורה לא טבעית לגוף שנחשבה אלגנטית מאוד. יופי בתקופה זו הושג בעזרת איפור מתוחכם, פיאות מלאכותיות ולבוש מפואר ועשיר.

ז'אק לואי דוד,

דיוקנה של מאדאם רקמייה, 1800

דוד נטל חלק באירועי המהפכה הצרפתית שנתנה דחיפה חזקה גם לשינוי בתרבות ובראיית העולם. כך החלה אופנה חדשה של בגדים פשוטים ונוחים לגוף שהחליפו את הקרינולינות העצומות והיקרות של תקופת המלוכה. אנשי התקופה החדשה ביקשו לשוב את הערכים של יוון העתיקה וראו את היופי כחלק מהפשטות האצילה.

דומיניק אנגר,

דיוקן הגב' ריווייר, 1806

אנגר מייצג את האקדמיה הצרפתית לאמנות. ציוריו נחשבו יפים בשל הבהירות, הסימטריה הקו הנקי והשקט שאיפיינו אותם. ראשה של הדמות מעוצב כביצה לא משום שכך נראתה במציאות אלא משום שצורה זו מעניקה שלמות לפנים ומהווה מסגרת לקיום המעוגלים של הגבות.

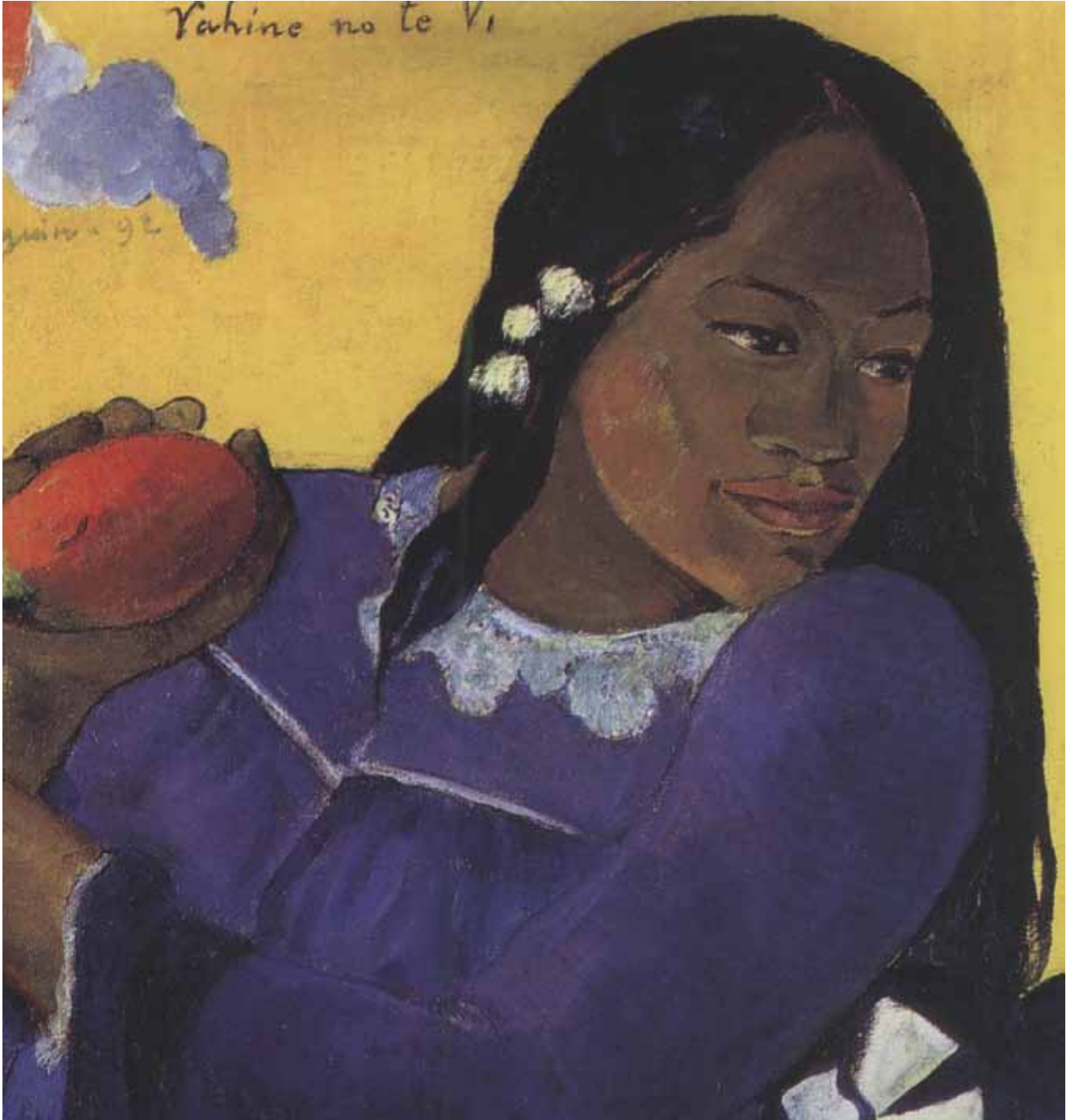

גיימס ויסלר,

הנערה בלבן (ג'ו) 1862

זהו דיוקנה של ג'ו (ג'ואנה), אהובתו של הצייר. דמות נעימה, רומנטית ורכה שעדינותה מתבטאת בגווני הצבע הלבן של שמלתה המסמלים גם נקיון וטוהר. היופי הרך ניכר בפניה המוקפים ברעמת השיער האדמוני ומביעים חידתיות ועצבות.

פול גוגן,

אשה עם מנגו, 1892

גוגן חיפש אחר עולם יפה וטהור שאינו מקולקל כבר כמו העולם המתורבת אותו הכיר בפריס. את "גן העדן האבוד" הזה הוא מצא בטהיטי. שם צייר נשים בצבעוניות חריפה שהקרינו יופי אחר. תווי פנים וגוון שהיו עבורו אקזוטיים ומושכים יותר.

אמדאו מודיליאני,
דיוקן ז'אן אבוטראן, 1918

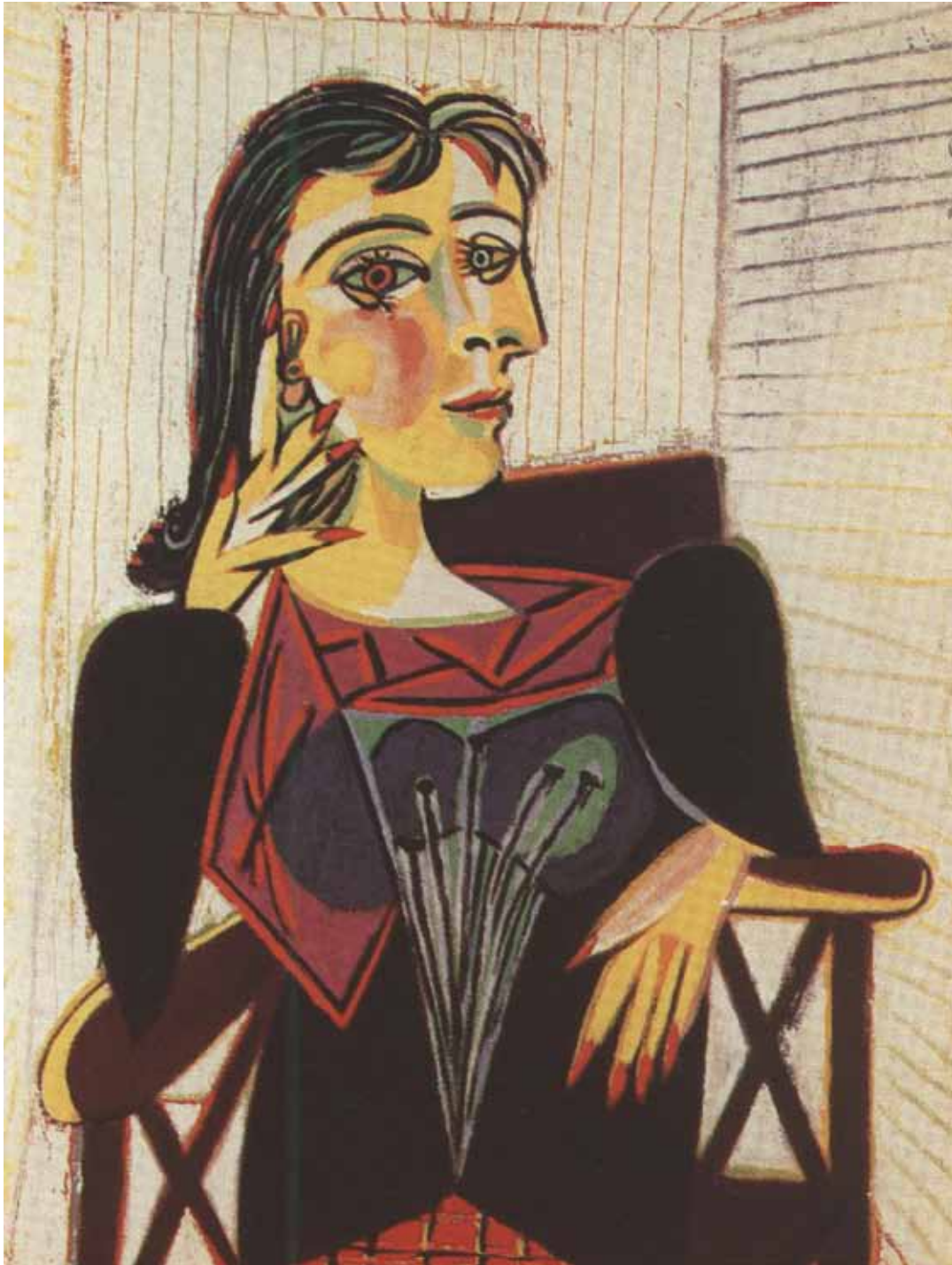
זיאן היתה תלמידת אמנות צעירה שהתאהבה בצייר ובחרה לחיות איתו למרות התנגדות משפחתה. מודיליאני הדגיש את עדינותה ורכותה בעזרת הדגשת הקו הרצוף בפנים, באף, בגבות ובשיער והאריך מאוד את הפנים והצוואר. בכך העניק לדמות יופי חלומי ועדין.

תמרה דה למפיקה,

דיוקן סוזי סולידור, 1935

סוזי סולידור היתה מלכת הקברטים בשנות ה 30 של המאה ה 20. היא ריתקה את קהלה ביופי חד ונוקשה בתווי פנים ובתסרוקת ובשירה ומבטים רכים ומפתים. תמרה שילבה את 2 היסודות הללו בדיוקנה והדגישה אותם בזרת מעברי אור וצל חריפים.

פבלו פיקסו,

דיוקן דורה מאר, 1937

דורה מאר היתה אחת מאהובותיו של פיקסו. הוא העריך את שכלה החד, את תויו פניה החדים ואת תנועותיה האלגנטיות. בדיוקן זה הוא הדגיש את המאפיינים האלה בפניה ובישיבתה הזקופה המביעה כוח ורכות בו בזמן.

אנדי וורהול,
מרילין מונרו, 1962

מרילין מונרו נחשבת לסמל האשה החושנית של שנות ה-60 באמריקה. יופייה מוחצן ומודגש, בשערה הבלונדיני, שפתיה האדומות. איפור מודגש, חיוך מתגרה ועיניים חצי עצומות. וורהול תפס את כל המאפיינים האלה והדגיש אותם עוד יותר עד כדי שטיחות המעוררים כלפיה גם הערצה וגם ביקורת.

נאום הפתיחה של התביעה: התביעה מציגה את פרטי האשמה

התביעה טוענת כי החיים בתרבות השפע הם חיים עם מאפיינים משעבדים. מעצם היותה מובנת מאליה, תרבות השפע כופה עלינו דעות ומחשבות שמוטמעות באורח חיינו ויוצרות אצלנו סוג של שעבוד. תרבות זו משתמשת במיתוסים ומטפחת אותם ורותמת אותם לצרכיה. היא מאוכלסת בסיפורים, במיתוסים שמעצבים את מטרות התרבות עצמה, החל משחר ילדותנו, בדרך כלל בכלים חינוכיים ותקשורתיים. נוכיח את השעבוד שלנו למיתוס היופי, וננסה להוכיח כי מיתוס היופי הוא מעין מיטת סדום. הוא משעבד אותנו לאורח חיים המשרת תעשייה של אופנה וגורם לנו נזקים פסיכולוגיים.

סעיפי האשמה

1. יצירת אידאולוגיה המעודדת מיתוס של יופי.

- א. חיים בתרבות הזרועה מאפיינים משעבדים - מיתוסים תרבותיים כגון: מיתוס הקרבן (הגר וישמעאל) או מיתוס הגיבור (דוד וגלית), מיתוס השקדן - הלומד יום וליל. נביא עדים כדי להוכיח מה כוחו של המיתוס ביצירת דעה ובהשפעה על ההתנהגות של הכלל ושל הפרט. נביא לעדות איש מירושלים שחי בתקופתו של דוד המלך, שידווח על הרושם העז שמעשהו של דוד עשה ועל תרומת רושם זה לחיזוק ממלכתו. נביא גם תושב ירושלים מן המאה ה-20 שידווח על האפקט המתמשך של המיתוס "מעטים מול רבים", וכיצד מיתוס זה ממשיך לפעפע בתוכנו אלפי שנים לאחר היווצרותו ומשפיע למשל על האינטראקציה שלנו עם הערבים. מיתוס השקדן- הלומד יומם וליל. נביא עדות של נער שחינכו אותו על ברכי השקדנות. הנער יתאר את אורח חייו המצומצם והסגפני על רקע ההשתעבדות ללימודים וצמצום כל תחומי החיים האחרים.
- ב. טיפוח מיתוס היופי - שימוש בדוגמניות יפות למכירת מוצרים שכלל לא קשורים ליופי.
- ג. קישור בין יופי לרזון - בובת הברבי, משמשת כ"משחק" ועליה משליכים את איך שרוצים להיראות, איך חשוב להיראות וכו'. בובה זו היא בעלת פרופורציות לא בריאות והגינות, לדוגמא: היקף המותניים שלה יותר צר מכל היקף אפשרי. יצרני בובות של חלונות ראווה, מודים שהם אלו המחליטים איך הבובה תיראה. דוגמניות אופנה הן רזות יותר מ-98% מהנשים בארצות הברית.
- ד. יצירת תרבות צרכנית מוגזמת לכאורה מובנת מאליה בעזרת פרסומות גלויות וסמויות - כאלה המופיעות במוצהר וכאלה המופיעות באורח סמוי במדיה. נביא עדים מתחום הפרסום, יחסי הציבור או העיתונות להוכחת טענות אלו. בעת מתן העדות נעמוד עם העד על השיקולים הכלכליים שמכתיבים את פעולותיו, ועל השיטות שבהן הוא נוקט כדי להגביר את הצריכה. נקבל ממנו מידע על "קובעי מדיניות" האופנה בארץ ובחו"ל, ונחקור אותו על גיבוש מותגיות של מפעל זה או אחר.

2. נזקים בגיבוש הערך העצמי

לטענתנו מיתוס היופי גורם לתפיסה עצמית מעוותת. הוא מעמיד את הפרט מול אוסף של אילוצים שרירותיים שמעמיתים אותו מול עצמו, כשרוב הסיכויים שמעימות זה הוא יצא כשידו על התחתונה. נביא לעדות נערה שמאז היותה קטנה חלמה על קריירה בדוגמנות, אך בסוכנות הדוגמנות סירבו לקבלה. בנוסף, היא עמדה לביקורת מתמדת מצד אמה ופיתחה תפיסת ערך עצמי נמוכה.

3. נזקים הנוגעים לבריאות הגופנית (דיאטות)

נוכח כי הנזקים לבריאות הגופנית הם רבים. העדות תציג הסטה של "נורמות" שרירותיות לכיוונים בלתי רצויים.

נוכח בעליל כי ה"נורמות" הללו הן יחסיות ותלויות בתרבויות שונות ובתקופות שונות.

נביא לעדות דיאטנית/נערה שאושפזה בגלל הפרעות אכילה.

נחקר את העדה על המנגנונים שהובילו אותה לעשות דיאטה כפי שעשתה. נחקר אותה על מידת הצייתנות שנדרשה ממנה כדי לעמוד בקריטריונים של גובה/משקל/יופי וכיו"ב.

דיאטנית תדווח לנו על נערות ונערים שמגיעים אליה עם תמונה אידאלית שאליה הם שואפים, תמונה שהיא בעליל בלתי מושגת.

4. נזקים נפשיים

נביא לעדות דוגמנית שתציג את אוירת הרדיפה על סט הצילומים, את הדרישות הקיצוניות לרזון, את המזון שהוקצב לה ביום הצילומים, את כינויי הגנאי שהודבקו לה בעת שהעזה לאכול כאשר חשקה נפשה ואת המשבר הנפשי שעברה בעקבות ההתעללות בה. הדוגמנית מתקשה להשתחרר מרגשות האשם, גם כיום כאשר היא מחויבת לאכילה בריאה.

נאום הפתיחה של ההגנה

- ◀ הניסיון ליצור מיתוס של יופי הוא קנוניה, קונספירציה של אנשים המתנגדים ליופי.
- ◀ היופי היה מאז ומתמיד שאיפת האדם בארכיטקטורה, באמנות ובאמנות הלבוש.
- ◀ אופנות המעודדות רזון או אופנות המעודדות שומן הן תלויות תקופה, ואין ספק שהאופנה המעודדת רזון יכולה להתחלף באופנה המעודדת שומן ללא כל התערבות מודעת.
- ◀ רזון שהוא אחד המאפיינים של היופי, מייצג שליטה עצמית, הסתפקות במועט.
- ◀ תעשיית הפרסום מציגה את מה שאנשים רוצים לראות. אם אנשים היו רוצים לראות תמונות שמתאימות יותר למציאות הם היו משנים את הדרישות- זוהי שאלה של ביצה ותרנגולת- לדעת ההגנה, קודם נולד הרצון של אנשים במראה אסתטי ולכן התפתח מיתוס היופי כפי שהוא היום.

התביעה וההגנה מעלות עדים אשר נחקרים על ידי ההגנה והתביעה

רשימת עדי התביעה:

- ◀ פרסומאי/מעצב דעת קהל - מי קובע מה יפה ובאילו טקטיקות משתמשים הפרסומאים למכור את מיתוס היופי?
- ◀ ממציא בובת הברבי (נספח 5)
- ◀ חולת אנורקסיה - <http://bli.kvalim.com/bulimia/anorexia.php>
- ◀ דוגמנית

רשימת עדי ההגנה:

- ◀ מורה לפילוסופיה שדן בבחירה החופשית
- ◀ מהגרת לאמריקה שתעיד על ההצלחה שנחלה לאחר ששמעה על מיתוס "אמריקה" - ארץ האפשרויות הבלתי מוגבלות
- ◀ קצין בצבא שידבר על חשיבות המיתוס "אחריי" בצבא
- ◀ דיאטנית שתוכיח ששיעור התמותה מהשמנה גבוה משיעור תמותה מהפרעות אכילה; השמנה מסוכנת יותר
- ◀ פסיכיאטר שיעיד כי אנורקסיה היא מחלה נפשית
- ◀ נערים ונערות שלא נפלו קרבן למדיה
- ◀ מיתוס "הרצל" - אם תרצו אין זו אגדה

בובת הברבי

ב-9 במרס 1959 נוצרה בובת הברבי הראשונה. זו הייתה מהפכה. עד לאותה תקופה יוצרו בובות בדגמים של תינוקות בלבד, ולא נוצרה שום בובה בחזות בוגרת, נשית, סקסואלית. רות הנדלר עקבה אחרי בתה הקטנה ברברה, שעסקה בגזירת דמויות מן העיתונים והלבשתן בבגדים מצולמים. היא הבינה מיד את הפוטנציאל הגלום בכך שילדות קטנות מעדיפות לשחק בבובות שבעזרתן תוכלנה לפנטז את חלומות העתיד שלהן. יש הטוענים כי דמות הברבי הראשונה יוצרה בהשפעת לילי הארוטית, דמות שהופיעה בירחונים פורנוגרפיים גרמניים.

את הופעת הבכורה שלה עשתה הבובה ברבי, שנקראה על שם בתה של רות הנדלר, בתערוכת הצעצועים בניו-יורק ב-1959, וזכתה להצלחה היסטורית. הבובה החושנית, שהייתה נטולת איבר מין ובעלת ממדים בלתי אפשריים: 99 ס"מ היקף החזה, 84 ס"מ היקף האגן ו-46 ס"מ היקף המותניים, הצליחה לחרוג הרבה מעבר להשפעתו של כל צעצוע אחר בעולם.

עבודות מחקר רבות נכתבו על התופעה, אמנים יצרו יצירות, ספרים ושירים נכתבו, המעצבים הגדולים ביותר ראו את עצמם ראויים להלביש את הבובה (כריסטיאן דיור, ג'אן פול גוטייה, בוב מקיי, ורבים נוספים), וברבי נהייתה לאייקון תרבותי עולמי, ואף הוכנסה לקפסולת הזמן כאחד מן האייקונים התרבותיים שלנו כאן, על הכדור הזה.

בשנה הראשונה מחירה של בובת הברבי היה שלושה דולרים, ונמכרו כ-350 אלף בובות. כיום נמכרות בובות ברבי בקצב של שתי בובות לשנייה בכל רחבי העולם. עד היום נמכרו כ-900 מיליון מערכות בגדים תואמות ברבי, וגדולי מעצבי הבגדים בעולם ראו כבוד בעיצוב דגמים לברבי, מתוך ידיעה שקניינות האופנה אצל נערות וילדות תתעצב תוך כדי משחק בבובות.

כל בובות הברבי שיוצרו (חבריה, חברותיה ומשפחתה) מקיפות את העולם שבע פעמים. יש יותר מ-110 בובות שונות של ברבי, וברביות לאספנים. אספני הברבי בעולם מגיעים למקום שני אחרי אספני הבולים. זוהי תופעה חד-פעמית, עולם עסקי ופסיכולוגי שלם.

ברבי המקורית הייתה תכולת עיניים, בלונדינית ולבנה - נסיכה אמריקנית מושלמת, נערת העידוד, הנסיכה של הכיתה. במשך השנים, עם חילופי האופנות וה"פוליטיקלי קורקט", נוספו ברביות שחורות שיער, קצוצות, ערמוניות, שחורות ואתניות, המותאמות למדינות שונות על הגלובוס, כולל ברביות עם רעלות וגלביות המיועדות לעולם המוסלמי. צבע העור הוורדרד נהיה כהה יותר, השדיים קטנו וגדלו חליפות, בהתאם לאופנות המשתנות. בשנות ה-60 עוצבה ברבי בדמותה של ג'קלין קנדי, כולל בגדי הים והבגדים שלבשה אשת הנשיא, והיא נמכרה בהיסטריה.

בשנות ה-70 עוצבה ברבי בדמותה של טוויגי, וחזה הוקטן. גם מדונה שוכפלה באחת מדמויות הברבי.

במסגרת ה"פוליטקלי קורקט", ברבי, האישה הרזה, הסקסית והמושלמת, נעשתה עצמאית, "אישה משוחררת" בעלת מקצועות חופשיים, ספורטיבית, ואפילו קיבלה בטן מתקפלת עם תינוק בתוכה (ללא חופה וקידושין) ברבי הפסיקה להיות עקרת בית סתמית, הרוכשת בגדים ועסוקה בעיצוב הבית והגינה שלה, בשיחות טלפון, או רובצת במיטות ורדרדות. היא יצאה ללמוד ולעבוד, הפכה לרופאה, עורכת דין, צלמת. אבל תמיד נשארה ברבי, זו שמסרקים אותה, מחליפים לה תלבושות, ובסופו של דבר מלבישים לה את שמלת הנשף ונעלי העקב, וחולמים להיות במידותיה הבלתי אפשריות.

לא מעט שערוריות פמיניסטיות קמו בעקבות מחקרים שנעשו על השפעת בובת הברבי על דימוי הגוף הנשי. בובת הברבי מייצגת מודלים נשיים מעוותים שעליהם צומחים דורות של ילדות. זוהי תעשייה צינית ההופכת נשים לצרכניות אופנה וקוסמטיקה, מעודדת רזון אנורקטי ומחנכת לקניינות אובססיבית מילדות ולהתמכרות שאין לה גבולות.

מראה ברבי הוא מודל לחיקוי. נערות רבות נכנסו למצבים אנורקטיים, כי מראה הברבי, מודל החיקוי של ילדותן, קרם עור וגידים אצל דוגמניות ושחקניות, והוטבע חזק על נשים, שזה לא מזמן היו ילדות ששיחקו שעות בברבי. ברבי היא האישה האמריקנית. החלום האולטימטיבי.

מחקר שנעשה על פרופורציית הגוף של ברבי מוכיח שאילו הייתה בשר ודם, לא הייתה מצליחה לעמוד על

הרגליים בשל הפרופורציות הבלתי אפשריות. כפות רגליה פצפונות, היא עומדת כל חייה על קצות האצבעות בהמתנה לנעלי העקב, רגליה ארוכות, הירכיים שלה מחוטבות וצרות, המותניים צרים כשל אנורקסית, החזה ענק, צווארה ארוך מאוד, והוא נושא ראש מלא שיער, עיניה גדולות מדי, ואפה הקטן נראה כאילו עבר סדרה של ניתוחים פלסטיים. בנוסף, ברבי תמיד מאופרת.

הבובה קן (בן זוגה של ברבי) זכתה להצלחה גדולה גם כן, אולם לא הגיעה לממדי ההצלחה של ברבי. רות הנדלר טענה שהפילוסופיה הגלומה בברבי שלה היא שכל ילדה בעולם יכולה לדמיין שהיא יכולה להיות כל מה שהיא רוצה. מה שבטוח הוא, שרות הנדלר הצליחה עם הדמיון שלה...

ולסיום: אישה באה לחנות ושואלת על מחירה של בובת ברבי. המוכר עונה לאישה כי הברבי עולה 100 ש"ח. פתאום מבחינה האישה בבובת ברבי עם תו מחיר של 1,200 ש"ח. היא פונה אל המוכר בשאלה:

"למה בובת הברבי הזאת עולה רק 100 ש"ח ואילו היא עולה 1,200?"

"כי זו בובת ברבי גרושה", עונה המוכר, "היא באה עם הבית של קן, עם המכונית שלו, כרטיסי האשראי שלו ועם כל הרהיטים".